

NUMISMATIEK VAN SIBERIE

Siberië is een uitgestrekt land. Het omvat bijna het gehele Noorden van Azië en is tweemaal zo groot als Europa en de helft groter dan de Verenigde Staten.

De temperatuurverschillen zijn enorm. Het is er niet alleen vinnig koud, maar in sommige delen en jaargetijden bloecheit. Het vervoer geschiedt niet alleen met rendieren maar ook met kamelen. Er komen niet alleen ijsberen voor maar ook tijgers.

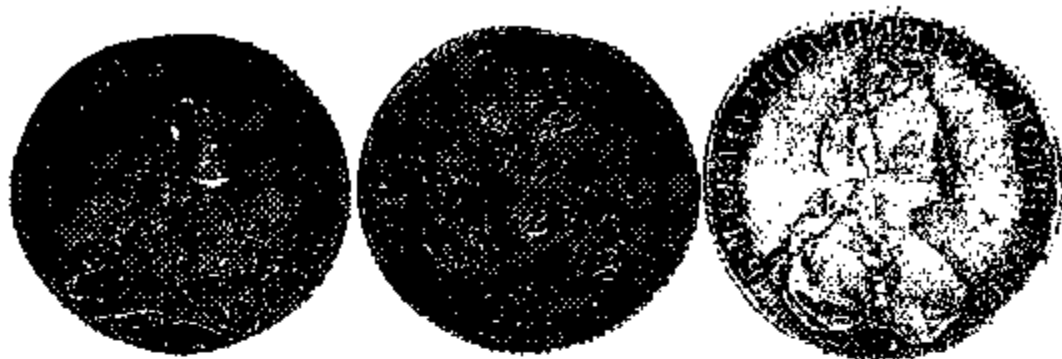
Met uitzondering van diamanten wordt in Siberië alles gevonden wat Moeder-aarde aan bodemschatten kan bieden. Het enige waaraan Siberië steeds een tekort heeft is mankracht !

Ziehier een korte omschrijving van een land dat zijn naam ontleent aan het Tartaarse kanaat Sibirj (in het Russisch : slapend land) en dat zich van de 14de tot de 16de eeuw uitstreckte langs de rivieren Tobol en Irtysj ten Oosten van de Oeral en de stad Sverdlovsk. Dit land was uiterst dun bevolkt, behalve in het Zuiden waar de oude karavaanweg naar China liep. Vóór de Russische verovering vormde het gebied geen politieke eenheid.

Sedert eeuwen dreven kooplieden uit Nowgorod er handel. Nadat in de 15de eeuw de stadrepubliek Nowgorod was opgeslorpt door het Moskovische Rijk, maakte het patriciërsgeslacht Stroganoff uit Perm zich meester van de handel. Met behulp van omgekochte en later ingehuurde kozakken en nog later van geregelde Russische troepen, werd in de loop der Lijden Siberië stug en onverbidde-lijk veroverd en bezet. Een Zuidwaartse gebiedsuitbreiding werd voorlopig gestuit door het Chinees-Russisch Verdrag van Nertsjinsk in 1689, waarbij de grenzen door een bergrug aan de Amoer werden afgebakend. In 1708 werd een gouvernement Siberië ingesteld.

Gebruik makend van interne onrust in China door de Taiping-opstand en verzwakking van het centrale gezag in Peking, verdrong Rusland tussen 1850 en 1860 China ten Z.O. van de Amoer en vestigde aan de kust de havenstad en vlootbasis Wladiswostok. Een verdere Russische penetratie in Mandsjoerije werd geblokkeerd door de Russisch-Japanse oorlog (1904-1905) en de val van Port Arthur.

Tot diep in de 19de eeuw werd Siberië alleen bewoond door ballingen, pelsjagers en goudzoekers. Maar tegen de 20ste eeuw werd migratie uit Rusland sterk bevorderd door de aanleg van de Transsiberische spoorweg. Gedurende de jaren dertig en later werd Siberië sterk geïndustrialiseerd. Naast aangemoedigde kolonisatie onder meer door belastingvrijdom, nam - zeker tot 1953 - de dwangarbeid massale vormen aan. En ook nu nog worden dissidenten bij voorkeur naar strafkampen in Siberië gezonden.



Het is zonder meer duidelijk dat de geschiedenis van Siberië nauw verbonden is met die van Rusland, waarmee het in feite een geografische eenheid vormt. Ten tijde van tsarina Katharina II de Grote (1762-1796) behoorde het overgrote deel van Siberië reeds tot het Russische rijk. In het zuidelijke deel van West-Siberië lag het Gouvernement Tomsk met het rijke koperertsgebied Kolyvan. Hier vestigde eind 1763 de tsarina een eigen particulier muntbedrijf om door aanmunting van het ter plaatse gewonnen koper een chronisch tekort aan pasmunt te verhelpen.

Dit atelier brandde echter korte tijd later af in 1765, zodat er slechts vanaf 1766 een regelmatige Siberische muntproductie was. Voor de periode 1763-1766 zijn slechts enkele proefslagen bekend.

Deze Katharina II was overigens een merkwaardige vrouw. Zij werd in 1729 in Stettin geboren als dochter van de Pruisische generaal Christian August von Anhalt. Zij huwde door politieke intriges van Frederik de Grote van Pruisen in 1745 te St. Petersburg haar neef de hertog van Holstein-Gottorp. Deze was inmiddels door zijn tante, de tsarina Elisabeth Petrowna, als toekomstige heerser van Rusland aangewezen.

Katharina, met haar echtgenoot inmiddels overgegaan tot de Russisch-Orthodoxe Kerk, verbleef ruim 18 jaar aan het hof van St. Petersburg. Hun huwelijk was bepaald geen succes!

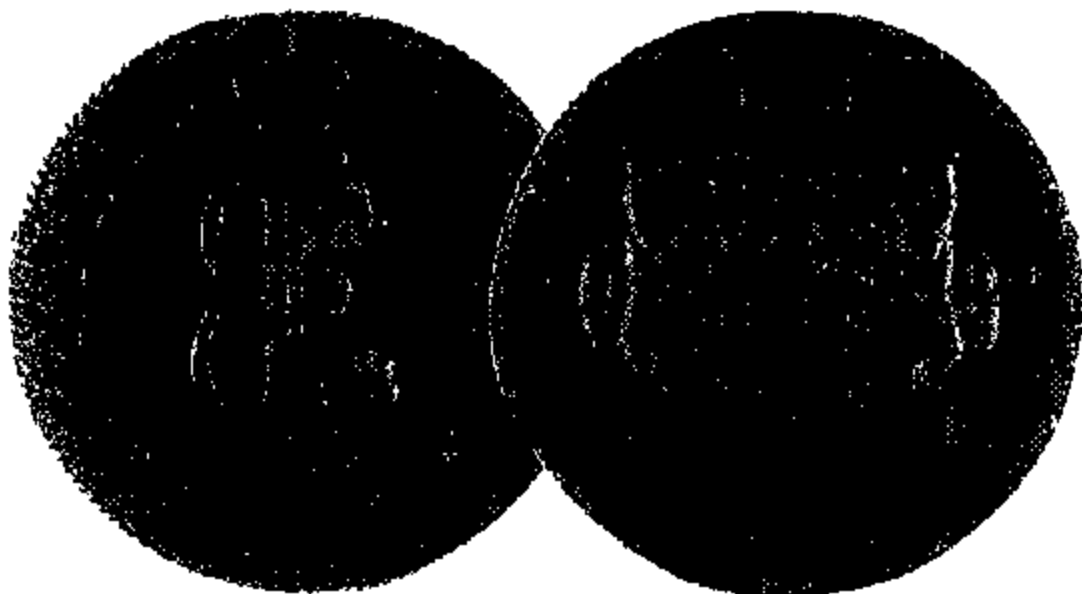
De in 1762 gekroonde tsaar aller Russen - Peter III - was een dronkaard en geestelijk zwak begaafd. Hij speelde liever met tinnensoldaatjes dan zich om staatszaken te bekommeren. Zijn bewondering voor Frederik de Grote met zijn stevig gedrilde Pruisische armee was dermate ziekelijk, dat de van huis uit toch al argwanende Russen zich afvroegen of de tsaar zijn nieuwe vaderland wel die liefde toedroeg waarop moedertje Rusland aanspraak meende te mogen maken.

Zijn vrouw Katharina, daarentegen, was een sterke persoonlijkheid die kort na de kroning met de hulp van een aantal garde-officieren de plaats van haar echtgenoot op de troon innam en hem uiteindelijk deed vermoorden. Eenzelfde lot trof de toekomstige troonopvolger Iwan VI.

Ondanks deze politieke moorden, die overigens geheel in het interne Russische politieke tijdsbeeld pasten, was de regering van

Katharina even fortuinlijk als stabiel. Grote delen van Polen, de Oekraïne en de Krim werden aan het toch reeds gigantische Rusland toegevoegd en door haar harde hand hielden ook de buitenbezittingen, waaronder Siberië, zich bijzonder rustig. De universiteit van St. Petersburg (Leningrad) dankt haar ontstaan aan deze bijzondere vrouw.

Na dit historisch overzicht, keren wij terug naar de numismatiek van Siberië. Er werd reeds vermeld dat in de zestiger jaren van de 18de eeuw in het munt huis van het Siberische Kolyvan kopergeld werd geslagen. Het koper van Kolyvan was goud- en zilverhoudend maar kon door de destijds bekende technieken onvoldoende worden geraffineerd. De muntvoet van het Siberische koper lag dan ook aanmerkelijk hoger dan die van het overige Russische koper. Ook na 1781 toen men de aanmuntning van zuiver Siberische munten met eigen tekening en identificatie staakte, werd - tot de brand van 1847 het atelier van Kolyvan verwoestte - hier normaal gangbaar Russisch kopergeld geslagen, echter op een andere muntvoet.



De oorspronkelijke Siberische koperen kopek-denominaties hebben op de voorzijde een grote gekroonde hoofdletter E (Katharina = Ekaterina), waarin een Romeinse II is vervlochten. Het geheel heeft rondom een bladerkrans met onderaan de letters KM - het muntteken met de betekenis zowel van Kolyvanskaja Moneta als van Kolyvanskaja Mjet (= Kolyvan koper). Met uitzondering van de polushka (1/4 kopek) vertoont de keerzijde de muntwaarde en jaartal, in een gekroond ovaal, aan weerszijden vastgehouden door een sabelvos en verder het omschrift "Sibirskaja Moneta" (Munt van Siberië).



De zilveren munten - echter zonder muntteken - vertonen in de waarden 10, 15 en 20 Kopek dezelfde voorzijde, met als enige uitzondering de zeer zeldzame stukken met de beelddenaar van de tsarina.

Op de keerzijde staan opnieuw de sabelvossen, ditmaal met de rechter voerpoot de tsarenkroon heffend en in de andere poot een pijl - het intussen geadopteerde wapenschild van Siberië. De sabelvos was het nationale Siberische dier bij uitstek en de pijl werd door de inheemse bevolking bij voorkeur gebruikt omdat hiermee de pelsbeschadiging van de vos minimaal was. Al deze zilverstukken dienen als proefmunten of novodels te worden beschouwd en dragen het jaartal 1764.

De eigenaars van de goudmijnen in Siberië, die erts aan de muntateliers leverden, kregen behalve een vergoeding voor het geleverd gouderts, bovendien - na een steeds verbeterend raffinageproces - het zich hierin bevindend zilver terug.

Oorspronkelijk werd hiertoe eenvoudig op geschat gewicht een stuk van het in baren gesmolten zilver afgehakt. Daar deze methode in de praktijk niet voldeed en tot allerlei misbruiken aanleiding gaf werd later bij het muntbedrijf een soort rekening-courant systeem ingevoerd. De baren zilver werden in de munt opgeslagen en aan de mijn eigenaars afgeleverd, die deze dan weer doorverkochten aan juweliers en zilversmeden. Deze brachten het zilver op het voorgeschreven gehalte 840/1000, hetgeen door het "Probnaja Palata" - een soort ijkwezen - met een instempeling werd gewaarmerkt.

Tijdens de tweede helft van de 19de en het begin van de 20ste eeuw werd het zilveragehalte opgevoerd tot 990/1000 en afgeleverd in muntvormige gestempelde schijven van verschillend gewicht. De kleinste had een gewicht van 24 Dolya en de grootste van 10 Zolotnik. Omgerekend was de gewichtsverhouding :
 96 Doli (Dolya) - 1 Zolotnik en 1 Zolotnik = 4,27 gram.

In tegenstelling tot hetgeen sommige muntcatalogi ons willen doen geloven zijn dergelijke stukken geen Russische handelsmunten zoals b.v. Nederlandse dukaten. Wel werden zij op gewicht gebruikt voor de handel met Mongolië, Turkestan en China. Ze zijn echter zeldzaam en tamelijk kostbaar.



Tenslotte iets over het Siberische papiergeld. Tot de Russische Revolutie was het normale Russische bankpapier in omloop. Gedurende de revolutie-periode werd het uitgestrekte Siberië onderverdeeld in verschillende lokale bestuurseenheden. In 1918 vormde zich als eerste in Wladiwostok een voorlopig bewind, dat coupures van 5, 10 en 30 kopek en van 1, 3, 5 en 10 roebel uitgaf, gedrukt in Wladiwostok en voorzien van het bekende wapen met de sabelvossen. Kort daarna verschenen op aandrang van de lokale overheid, biljetten van 25 en 100 roebel, vervaardigd door de American Banknote Company. Bovendien werd een gedeelte van de bankbiljetten, die uit de Verenigde Staten naar Petrograd waren verzonden in Wladiwostok vastgehouden en vervolgens voorzien van een eigen stempel door het voorlopige bestuur voor intern gebruik in de regio bestemd.

In 1918 gaf de inmiddels gevormde Sovjet-bestuurseenheid Baikal soortgelijke Amerikaanse biljetten uit, voorzien van de eigen rode stempeling voor coupures van 25 roebel en een blauwe opdruk voor de 100 roebel-biljetten.



In 1920 zien we de geboorte van de "Republiek van het Verre Oosten", die als een soort bufferstaat moest dienen tussen Sovjet Rusland en Japan. Het nieuwe republikeinse bestuur gaf biljetten uit in de waarden 1, 3, 5, 10, 25, 50, 500 en 1000 roebel, gedrukt op lokale persen en verbazingwekkend genoeg met een zeer verzorgde tekening.

Naast dit officiële bankpapier waren er in omloop bonnen en biljetten van plaatselijke winkeliers, instellingen, spoorwegen en zelfs van casino's en postzegelclubs. Ook militaire eenheden lieten zich niet onbetuigd, om nog maar te zwijgen van krijgsgevangenenkampen, waarvan er in Siberië een 12-tal waren.

Hoewel dit alles thans min of meer lachwekkend overkomt, was het papiergeld voor dagelijks gebruik harde noodzaak. Pasmunt en zilveren en gouden roebels waren na 4 jaar harde strijd op eigen grondgebied tegen de Centrale Mogendheden, onmiddellijk gevolgd door een burgeroorlog, sedert lang uit de circulatie verdwenen. Levensonderhoud en geldelijke vereffeningen eisten echter in de een of andere vorm een betaalmiddel.

Veel is er, dat zowel uit het verleden als uit de roerige revolutie-periode in Siberië nog moet worden nagegaan en bestudeerd. Dit artikel is dan ook geen bouwwerk maar slechts het aandragen van stenen.

BIBLIOGRAFIE

- J. SEMJONOW, *De verovering van Siberië.*
A. WIRTH, *Geschichte von Sibirien und der Mandchurei.*
R. KAIM, *Russische Numismatik.*
I.G. SPASSKY, *The Russian monetary system.*
B.F. BREKKE, *The copper Coinage of Imperial Russia (1700-1917).*
Münzen Revue, Nr. 4, april 1981.
A. PICK, *Standard catalog of World Paper Money.*
Ch. DENIS, *Catalogue des Monnaies émises sur le territoire de la Russie (1914-1925).*

J.A. HERWEYER